Millaista yhteiskuntaa rakennamme ja millaiseen tietoon perustuen?

Pääkirjoitus

Janus *vol. 34 (3) 2026, 319–321*

Janus

Hyvinvointivaltiot eivät romahda yhdessä yössä. Niitä ei pureta yhdellä suurella päätöksellä, vaan vähitellen, lukuisilla toisiinsa kytkeytyvillä ratkaisuilla, jotka siirtävät vastuuta julkiselta vallalta yksilöille, perheille ja paikallisille yhteisöille. Samalla julkisten palvelujen, kansalaisyhteiskunnan ja tutkimuksen toimintaedellytyksiä heikennetään pala palalta. Tällainen kehitys ei välttämättä näytä dramaattiselta yksittäisten päätösten tasolla. Seuraukset tulevat näkyviin, kun päätösten yhteisvaikutukset konkretisoituvat ihmisten arjessa. Samalla muuttuu käsityksemme siitä, mitä pidämme yhteiskunnassa normaalina, tavoiteltavana ja oikeudenmukaisena.

Suomessa hyvinvointivaltiota on perinteisesti rakennettu ajatukselle yhteisestä vastuusta, yhdenvertaisuudesta ja julkisen vallan velvollisuudesta turvata kansalaisten hyvinvointi. Nämä periaatteet eivät ole vain hallinnollisia ratkaisuja, vaan arvovalintoja, jotka ovat ohjanneet lainsäädäntöä, palvelujärjestelmiä ja tutkimuksen kehittämistä vuosikymmenten ajan. Juuri siksi niiden asteittainen heikentyminen on merkittävää. Kun heikentämisen perusteluksi riittää taloudellinen välttämättömyys ilman huolellista vaikutusten arviointia, alkavat aiemmat periaatteet näyttäytyä poikkeuksina pikemminkin kuin sääntöinä.

Keväällä 2026 esitetyt sosiaalihuoltolain muutokset (esim. perheneuvolatoiminnan lakkauttaminen nykyisessä muodossaan, palveluihin pääsyn kriteerien kiristyminen, asiakasmaksujen korotukset) tarjoavat tästä ajankohtaisen esimerkin. Useat hyvinvointialueet, tutkijat, tutkimusorganisaatiot, järjestöt ja muut asiantuntijatahot ovat lausunnoissaan nostaneet esiin huolia asiakkaiden oikeusturvan ja oikeudellisen aseman heikentymisestä sekä palvelujen saatavuuden alueellisesta eriarvoisuudesta. Samalla uudistuksen on arvioitu lisäävän sosiaalihuollon ammattilaisten vastuuta tilanteessa, jossa hyvinvointialueet toimivat jo valmiiksi merkittävien resurssi- ja henkilöstöpaineiden alla.

Huomionarvoista on myös se, miten niukasti uudistuksen vaikutuksia ja erityisesti eri politiikkatoimien yhteisvaikutuksia on arvioitu. Sosiaalihuollon näkökulmasta kysymys ei ole vain palvelujärjestelmän tehokkuudesta, vaan asiakasturvallisuudesta, yhdenvertaisuudesta sekä ihmis- ja perusoikeuksien toteutumisesta. Vaikutusarvioinnit eivät ole lainsäädäntöprosessin muodollinen lisäosa, vaan keskeinen väline sen varmistamiseksi, että poliittiset päätökset perustuvat mahdollisimman luotettavaan tietoon niiden seurauksista.

Kehitys herättää huolta myös tutkimusperustaisen päätöksenteon kannalta. Tutkimuskirjallisuus osoittaa johdonmukaisesti, että laajamittaisten uudistusten onnistunut toteuttaminen edellyttää riittävää osaamista ja resursseja. Samalla luotettava tutkimustieto on välttämätöntä, jotta uudistusten vaikutuksia voidaan arvioida realistisesti ja palveluja kehittää vaikuttavalla sekä eettisesti kestävällä tavalla. Tutkimusperustaisuus ei ole päätöksenteon hidaste, vaan sen edellytys. Se auttaa tunnistamaan toimivia ratkaisuja ja välttämään sellaisia käytäntöjä, joiden hyödyistä ei ole riittävää näyttöä.

Paradoksaalisesti juuri tutkimustiedon tarpeen kasvaessa sen tuottamisen edellytyksiä heikennetään. Suomessa on jo pitkään tunnistettu tarve vahvistaa sosiaalityön ja sosiaalihuollon tutkimusperustaa sekä kansallisia rakenteita, joiden avulla tutkittua tietoa tuotetaan ja hyödynnetään. Vuodesta 2020 käytössä ollut sosiaalityön yliopistotasoisen tutkimuksen valtionavustus on ollut tässä merkittävä edistysaskel. Se on mahdollistanut tutkimusperustaisten käytäntöjen kehittämistä vastaavalla logiikalla kuin terveydenhuollon tutkimusta on tuettu valtion rahoituksella jo vuosikymmenten ajan.

Kesällä 2026 julkisuuteen nousseet päätökset sosiaalityön tutkimusrahoituksen leikkaamisesta ja koko rahoitusinstrumentin tulevaisuuden kyseenalaistamisesta kertovat kuitenkin toisenlaisesta suunnasta. Tieteellisen vertaisarvioinnin perusteella rahoitettaviksi esitettyjen hankkeiden määrä puolitettiin ministerin päätöksellä, jossa valtaa käytettiin tieteellisen arviointilautakunnan yli. Tällainen toimintatapa heikentää tieteen vapautta sekä luottamusta siihen, että asiantuntijat omaavat parhaan tiedon oman alansa tutkimus- ja kehittämistarpeista. Ratkaisulla on välittömien vaikutustensa lisäksi myös symbolinen ulottuvuus: millaisen viestin se välittää sosiaalihuollon tutkimuksen yhteiskunnallisesta arvosta aikana, jolloin palvelujärjestelmää uudistetaan poikkeuksellisen voimakkaasti?

Lopulta kyse ei ole ainoastaan yksittäisistä lakimuutoksista tai tutkimusrahoituksen tasosta. Kyse on siitä, millaista yhteiskuntaa rakennamme ja millaiselle tiedon ja vastuun perustalle sitä rakennetaan. Jos palveluiden turvaaminen, vahva kansalaisyhteiskunta ja riippumaton tutkimus alkavat näyttäytyä julkisessa keskustelussa menneisyyden jäänteinä, on syytä pysähtyä kysymään, millaisten asioiden varaan sitten rakennamme tulevaisuutta. Voiko yhteiskunta todella valmistautua tuleviin haasteisiin heikentämällä juuri niitä rakenteita, joiden varaan sen kyky oppia, uudistua ja huolehtia jäsenistään on rakentunut?

Sosiaalipoliittisen yhdistyksen (SPY) ja Sosiaalityön tutkimuksen seuran (STTS) puolesta,

Lina Van Aerschot ja Johanna Moilanen

Janus-lehti muistaa lämmöllä 14.7.2026 kuollutta Risto Eräsaarta. Hän oli kuollessaan 80-vuotias. Eräsaari toimi Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan professorina 1988–1997 ja Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan professorina 1997–2014. Uransa aikana hän vaikutti myös aktiivisesti yliopistojen hallinnoissa, tieteellisissä yhdistyksissä sekä julkaisutoiminnassa. Janus-lehden kannalta Eräsaaren panos on erityisen merkittävä, sillä hän toimi lehden ensimmäisenä päätoimittajana vuosina 1992–1996.

Tieteellisesti Eräsaari oli kansainvälisesti suuntautunut yhteiskuntateoreetikko, joka ei tehnyt empiiristä tutkimusta. Hänet tunnetaan muun muassa hyvinvointivaltion ja liberalismin suhteiden analyytikkona sekä Ulrich Beckin riskiyhteiskunnan käsitteen tuomisesta suomalaiseen keskusteluun. Eräsaari muistetaan myös monia opiskelijasukupolvia ja tiedeyhteisöä innostaneista luennoistaan, joissa hän tarkasteli aikalaiskysymyksiä laajasta yhteiskuntateoreettisesta lukeneisuudestaan ammentaen.